

تأثیر تربیت اجتماعی بر سبک زندگی با نظر به آموزه‌های اسلامی

(مطالعه موردی دانش آموزان پایه ششم منطقه ۹ آموزش و پرورش تهران)

صادق رضایی^۱

محمد عبدالرحیمی^۲

زهره براتی^۳

چکیده

زمینه و هدف: تربیت اجتماعی یکی از اساسی‌ترین بخش‌های تربیت انسان است و نقش مهمی در فرایند تربیت در زمینه‌های دیگر دارد و تأثیر آن در توسعه فرهنگی، اقتصادی و ... قابل توجه است. با توجه به وجود آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی در جامعه کنونی و دوری نسبی از سبک زندگی مطلوب اسلامی، هدف از نگارش مقاله حاضر، بررسی رابطه تربیت اجتماعی با سبک زندگی و تعیین میزان تأثیر تربیت اجتماعی در شکل‌گیری سبک زندگی اسلامی با نظر به آموزه‌های اسلامی است.

روش: این تحقیق بر اساس ماهیت داده‌ها، از نوع مطالعات پیمایشی مقطعی، و از نظر هدف، کاربردی، و از لحاظ روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات از نوع میدانی است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۱۰ نفر از دانش‌آموزان دختر پایه ششم منطقه ۹ آموزش و پرورش تهران در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ بودند که بر اساس جدول مورگان ۸۶ نفر از آن‌ها به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند و مورد بررسی قرار گرفتند. به منظور جمع‌آوری داده‌های تحقیق از پرسشنامه‌های محقق ساخته در زمینه تربیت اجتماعی و سبک زندگی استفاده شد. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش‌های آمار توصیفی و نیز آمار استنباطی شامل آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف، تحلیل عاملی تأییدی و معادلات ساختاری استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ضریب بار عاملی متغیر تربیت اجتماعی بر سبک زندگی برابر $0/673$ است. همچنین آماره t برای این ضریب برابر $5/67$ است که نشان از معنی‌دار بودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد است. به طور کلی بنابر یافته‌های تحقیق فرضیه اصلی تحقیق تأیید می‌شود بدین معنی که تربیت اجتماعی بر سبک زندگی دانش‌آموزان تأثیر مثبت معناداری دارد. در واقع یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که تربیت اجتماعی عاملی اساسی برای شکل‌گیری سبک زندگی اسلامی است.

نتیجه‌گیری: بر اساس یافته‌های تحقیق می‌توان نتیجه گرفت که تحقق سبک زندگی اسلامی بدون تربیت اجتماعی میسر نمی‌شود. بر این اساس به منظور دستیابی به جامعه و تمدن اسلامی، لازم است تربیت اجتماعی آحاد جامعه به ویژه دانش‌آموزان، در اولویت دستور کار نهادهای آموزشی و پرورشی قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: تربیت اجتماعی، جامعه، سبک زندگی، آموزه‌های اسلامی.

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین (نویسنده مسئول) sadeghrezae61@gmail.com

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین. m.abbolrhimi32@gmail.com

۳. کارشناس ارشد رشته تحقیقات آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران

مقدمه

از دیدگاه اسلامی زندگی جمعی و اجتماعی عاملی برای شکوفایی و رشد استعدادهای آدمی است؛ به طوری که حتی در تعالیم اسلامی بر حضور در جامعه‌های بزرگ تأکید شده است، تا بدین وسیله، انسان به زمینه‌های بیشتری برای رشد دست یابد. در حدیثی از امام علی (ع) آمده است: «اَسْكُنِ الْأَمْصَارَ الْعِظَامَ فَإِنَّهَا جَمَاعُ الْمُسْلِمِينَ» «در شهرهای بزرگ منزل کن، که مرکز اجتماعات مسلمین است» (حکیمی و همکاران، ۱۳۸۰: ۴۲۸/۱).

درواقع، انسان برای پیمودن راه کمال و نجات از تاریکی‌ها و رسیدن به نور سعادت، و شکوفایی استعدادها، محتاج یاری شدن و حتی یاری رساندن است. بدین تربیب روی آوردن به زندگی در جمع انسانی، ضرورتی برای رشد، کمال و سعادت است و هیچ انسانی با انزوا و گوشه‌گیری و ترک اجتماع نمی‌تواند به رشد مطلوب دست یابد و از این روست که در تعالیم اسلامی آدمیان از انزواطلبی برحذر داشته شده‌اند؛ چنانکه رسول اکرم (ص) صراحتاً از «رهبانیت» و گوشه‌گیری و دنیاگریزی منع می‌کردند و می‌فرمودند: «لَا رَهْبَانِيَّةَ فِي الْإِسْلَامِ» (نوری، ۱۴۰۸ق، ۱۴/۱۵۵). امام علی (ع) نیز فرموده‌اند:

«... الزُّمُوا السَّوَادَ الْأَعْظَمَ فَإِنَّ يَدَ اللَّهِ [عَلَى] مَعَ الْجَمَاعَةِ وَإِيَّاكُمْ وَ الْفُرْقَةَ فَإِنَّ الشَّاذَّ مِنَ النَّاسِ لِلشَّيْطَانِ كَمَا أَنَّ الشَّاذَّ مِنَ الْغَنَمِ لِلذَّبِّ...» «و در شهر بزرگ منزل کنید، که دست خدا با جماعت است؛ و از اختلاف و پراکندگی بپرهیزید، که انسان جدا مانده از جماعت نصیب شیطان می‌شود، همان‌گونه که گوسفند جدا مانده از گله نصیب گرگ است» (حکیمی و همکاران، ۱۳۸۰: ۴۲۸/۱).

زندگی اجتماعی، الزاماتی با خود به همراه می‌آورد و دستیابی به موفقیت‌های مختلف، نیازمند تمهیدات و آمادگی‌ها و آموزش‌های ضروری مربوط به آن است. تأثیر و نفوذ عوامل اجتماعی بر اعتقادات و فرهنگ و سبک زندگی افراد، یکی از ویژگی‌های اجتناب‌ناپذیر جامعه انسانی است که البته در روزگار اخیر با توجه به پیشرفت فناوری‌های مدرن، قدرت این تأثیر و نفوذ عوامل محیطی و اجتماعی، بسیار بیشتر شده و شتابی شگفت‌انگیز به خود گرفته است. در چنین وضعیتی است که تربیت اجتماعی ضرورتی دوچندان می‌یابد تا افراد جامعه قادر

باشند از آسیب‌ها و انحراف‌های تحمیل شده از محیط، در امان بمانند. رواج کج‌روی‌ها و انحراف‌های اجتماعی در جوامع مدرن کنونی، می‌تواند آسیب‌های متعددی را به افراد جامعه وارد کند و آنان را به ورطه سقوط و انحطاط بکشاند، مگر اینکه همپا و متناسب با کوران فشارهای محیطی و تغییرات بیرونی، آموزش‌ها و روش‌های تربیتی نیز به‌روز گردند و ارتقاء و گسترش یابند. به‌بیان‌دیگر اقتضائات اجتماعی و نیازهای جدید، ارائه آموزش‌های جدید به افراد جامعه در قالب شیوه‌ها و روش‌های نوین تربیتی را ضرورتی اجتناب‌ناپذیر کرده است. انسانی که ناگزیر از زندگی در میان جمع است، گریزی از یادگیری مهارت‌های زندگی اجتماعی ندارد و بی‌توجهی به تربیت اجتماعی، می‌تواند تزااحمات و مشکلات فراوانی را در مسیر زندگی افراد جامعه ایجاد کند و هم جامعه و هم افراد آن را از رسیدن به آرمان‌های عالی دور سازد.

تربیت اجتماعی باعث می‌شود که فرد از حالت انفعال خارج شود و مداخله‌ای فعالانه‌ای در روابط اجتماعی داشته باشد و به‌طور ارادی با عوامل اجتماعی مواجه شود و آگاهانه برخی را بپذیرد و برخی را رد کند و در شکل دادن به شخصیت خویش به‌صورت فعالانه دخالت کند و مرعوب و مغلوب فشارهای محیطی نگشته و به رنگ و قالب‌های تحمیل شده از سوی اجتماع در نیاید.

براین اساس منظور ما از تربیت اجتماعی، سازگار شدن با جریان‌های اجتماعی و هم‌گرایی با همه گرایش‌ها و هم‌نوایی با همه نواهای اجتماعی نیست بلکه منظور، از یک سو مواجهه فعالانه و ارادی و گزینشی با عوامل اجتماعی (تأثیرپذیری فعالانه و انتخابی) و از سوی دیگر کوشش برای ایجاد تغییر و در صورت امکان تصحیح جریان‌ها و روند ناصواب رایج اجتماعی است. چنانچه در قرآن کریم نیز به نقش جامعه‌سازی انسان اشاره شده است:

«... إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ...» (رعد، ۱۱) «... در حقیقت، خدا حال قومی را تغییر نمی‌دهد تا آنان حال خود را تغییر دهند...» (فولادوند، ۱۴۱۸ق: ۲۵۰).

می‌توان گفت انسان رشدنیافته و تربیت‌نشده همواره زیر تأثیر فشارهای اجتماعی قرار

تأثیر تربیت اجتماعی بر سبک زندگی با نظر به آموزه‌های اسلامی (مطالعه موردی دانش‌آموزان پایه ششم منطقه ۹ آموزش و پرورش تهران)

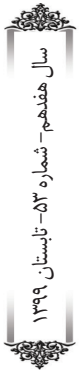
می‌گیرد و همچون برگی در مسیر جریان رودخانهٔ جامعه به این سو و آن سو کشانده می‌شود و یارای مقابله با فشارهای رایج اجتماعی را ندارد.

از سوی دیگر در سالهای اخیر سبک زندگی و فرهنگ جامعهٔ ایرانی - اسلامی ما، به شدت آماج حملات بدخواهان این مرزوبوم قرار گرفته و آسیب‌های زیادی بر آن وارد شده است که البته در معرض صدمات بیشتری نیز قرار دارد و به دلایل متعدد، ایرانیان زیادی در حال فاصله گرفتن از سبک زندگی دینی و ملی خویش هستند. مصادیق مختلف این آسیب‌ها را به راحتی میتوان در گوشه‌وکنار شهرها و روستاها مشاهده کرد: عدم پابندی به وعده‌ها و کم شدن اعتماد هموطنان به یکدیگر، خودخواهی در معاملات و رواج دروغگویی و ریاکاری برای رسیدن به اهداف شخصی در کوچه و بازار و اداره، کم‌رنگ شدن توجه به حقوق یکدیگر (حق فامیلی، حق همسایگی، حق همکاری، حق استاد و حق شاگرد، حقوق شهروندی و ...)، رو به زوال گذاشتن پابندی به اصول اخلاق شغلی و وجدان کاری، کاهش آستانهٔ تحمل در تعاملات روزانه و افزایش نارضایتی از یکدیگر و نیز افزایش آمار طلاق رسمی و عاطفی و ... واقعیت‌هایی تلخ و نمونه‌هایی از این آسیب‌ها هستند که نه در شأن فرهنگ اصیل ایرانی و نه شایسته‌ی نام مسلمانی است (عبدالرحیمی، ۱۳۹۶: ۲۱-۲۲).

با توجه به اهمیت موضوعات «تربیت اجتماعی» و «سبک زندگی» تحقیق حاضر به دنبال کشف ارتباط میان آن‌ها و پاسخگویی به این پرسش اساسی است که: آیا تربیت اجتماعی بر تغییر سبک زندگی دانش‌آموزان تأثیر دارد؟

پیشینهٔ تحقیق

منصورنژاد (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان «تربیت در اسلام، آزمون یک فرضیه: اسلام مدافع تربیت اجتماعی سازنده» با استناد به آیات و روایات اثبات کرده است که دین اسلام مشتمل بر آموزه‌های تربیتی و به ویژه تربیت اجتماعی است که آموزه‌هایی مانند ۱- دعوت به زندگی برادرانه: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ...» (حجرات، ۱۰)؛ ۲- دعوت به اتحاد: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...» (بقره، ۱۰۳)؛ ۳- دعوت به عکس‌العمل نیکو: «ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ...» (مؤمنون، ۹۶)؛

۴- توجه به ولایت مؤمنان نسبت به همدیگر و وظیفه امر به معروف و نهی از منکر: «وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ...» (توبه، ۷۱)؛ ۵- همکاری در نیکی ها «تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ...» (مائده، ۲)؛ ۶- وفای به عهد: «... وَ أَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا» (اسراء، ۳۴) و ... نشان از اهمیت تربیت اجتماعی در اسلام دارد. مرزوقی و اناری نژاد (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان «تربیت اجتماعی از منظر نهج البلاغه» به مفهوم، اهداف و اصول و روش‌های تربیت اجتماعی از منظر نهج البلاغه پرداخته‌اند.

امیدبگی (۱۳۸۹) در پایان‌نامه خود با عنوان «تربیت اجتماعی از دیدگاه امام علی (ع)» به جمع‌آوری بیانات و توصیه‌های آن حضرت در مورد تربیت اجتماعی و نیز ذکر سیره عملی ایشان به‌عنوان یک الگو، اقدام نموده است. وی به جایگاه ویژه تربیت اجتماعی در فرایند تعلیم و تربیت اشاره کرده و نتیجه گرفته است: «تربیت اجتماعی نه تنها یکی از اهداف تعلیم و تربیت بلکه تحقق آن یکی از وظایف اصلی آموزش و پرورش است و باید به کاربرد آن در توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی توجه شود».

محمدی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی «اصول و روش‌های تربیت اجتماعی مبتنی بر نظریه کنش ارتباطی هابرماس» پرداخته و یازده اصل تربیتی و سیزده روش تربیتی را استخراج کرده‌اند که اصول یازده‌گانه تربیتی مذکور عبارت‌اند از: ۱- مشارکت متقابل و مؤثر در تشکیل جامعه مبتنی بر قلمرو بین‌الذهانی؛ ۲- اصل آموزش بر اساس استدلال طرفین؛ ۳- تساهل و دوری از خشونت؛ ۴- عقلانی شدن مناسبات آموزشی؛ ۵- مسئولیت‌پذیری؛ ۶- انتخاب‌گری؛ ۷- شناخت و توجه به علائق و نیازهای فراگیران؛ ۸- رشد و پرورش تفکر نقاد؛ ۹- آزادی در ابراز عقاید و نظرات؛ ۱۰- جهت‌دهی به وحدت اجتماعی؛ و ۱۱- تقویت نگاه بین فرهنگی. همچنین، برخی از روش‌های تربیتی بیان‌شده توسط این محققان عبارت‌اند از: ۱- روش مهارت‌های ارتباطی برای گفتگوی سالم؛ ۲- روش استفاده از تغییر به‌منظور وضوح‌بخشی به کلام؛ ۳- روش ایجاد بیش و نگرش ارتباطی؛ ۴- روش حاکم کردن عقلانیت ارتباطی در مناسبات آموزشی؛ ۵- روش تکیه کردن بر استدلال و اعتبار براهین؛ ۶- روش رشد مهارت‌های لازم برای گفتگو و

تأثیر تربیت اجتماعی بر سبک زندگی با نظر به آموزه‌های اسلامی (مطالعه موردی دانش‌آموزان پایه ششم منطقه ۹ آموزش و پرورش تهران)

انتخاب صحیح؛ ۷- روش تکیه بر تفاهم و متقاعد کردن یکدیگر؛ ۸- روش پرورش تفکر نقاد و توجه به مسائل اجتماعی.

اسلامی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «اهداف تربیت اجتماعی از منظر سه رویکرد» به ذکر اهداف غایی و متوسط تربیت اجتماعی از دیدگاه جماعت‌گرایان، فردگرایان و نیز رویکرد تلفیقی پرداخته‌اند.

سبحانی‌نژاد و رضایی فریمانی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای به تبیین ماهیت تربیت اجتماعی از دیدگاه امام علی (ع) اشاره کرده‌اند و تربیت اجتماعی را ضرورتی اجتماعی و تابع نیازهای طبیعی و فطری، امری انسانی و درونی، خودانگیخته و گزینشی و مستلزم رشد هم‌زمان حس تفرد و اجتماع، و فرایندی فراگیر برای همهٔ زمان‌ها و مکان‌ها دانسته‌اند.

عابدی و همکاران (۱۳۹۰) تربیت اجتماعی از دیدگاه اجتماعی از دیدگاه فردگرایان را مطرح کرده و سپس آن را با دیدگاه علامه طباطبایی مقایسه نموده‌اند.

کربلایی پازوکی (۱۳۸۷) روش‌های تربیت اجتماعی از منظر ملامحسن فیض کاشانی را مطرح کرده است و بیان نموده که تربیت یافتگی اجتماعی، سبب غلبهٔ فرد بر خودمحوری در زمینه‌های معرفتی، ارتباطی و عاطفی می‌شود؛ به طوری که انسان‌ها حال و وضع، شناخت، اطلاعات، علائق و رفتار خود را ملاک و معیار قضاوت قرار نمی‌دهند بلکه سعادت خود را در سعادت دیگران جستجو می‌کنند و همین امر سبب بسط و گسترش سعادت اجتماعی می‌شود.

زنگانه (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی مؤلفه‌های تربیت اجتماعی دانش‌آموزان دورهٔ اول متوسطه بر اساس ابعاد اجتماعی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» به سه پرسش اساسی پاسخ داده است: ۱- مؤلفه‌های تربیت اجتماعی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش کدام‌اند؟ ۲- تعاملات اجتماعی دانش‌آموزان با همسالان خود چگونه است؟ چه میزان دانش‌آموزان قوانین و مقررات را رعایت می‌کنند؟ یافته‌ها نشان داد که مؤلفه‌های تربیت اجتماعی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش عبارت‌اند: مردم‌سالاری دینی، مسئولیت‌پذیری، مشارکت اجتماعی، رعایت قوانین و مقررات، پاسداری از ارزش‌ها، وحدت، تعاون و برادری،

مهارت‌های ارتباطی، روابط اجتماعی، اختیار، تعهد، نقادی، نقدپذیری، هویت، کرامت انسانی، عدالت، فداکاری و ایثار، امر به معروف و نهی از منکر و بهداشت اجتماعی. همچنین نتایج بررسی سؤال دوم و سوم پژوهش حاکی از آن بوده است که تعاملات اجتماعی دانش‌آموزان با همسالان خود در سطح مطلوبی قرار دارد؛ و قوانین و مقررات در سطح مطلوبی رعایت می‌شوند. بررسی پیشینه تحقیق یادشده نشان می‌دهد که اگر مطالعات ارزشمندی در زمینه تربیت اجتماعی انجام پذیرفته است، اما هیچکدام از محققان پیشین، به تأثیر تربیت اجتماعی بر سبک زندگی نپرداخته‌اند.

مفهوم تربیت

تربیت که معادل فارسی آن پرورش است از مشتقات مادهٔ ربو به معنای برآمدگی و زیادی است چنانچه به بهرهٔ پول ربا می‌گویند؛ این واژه در باب انفعال نیز (ارباء) به معنای «زیاد کردن» است^۱ (فتحعلی و همکاران، ۱۳۰۱: ۲۵ و ۲۶).

راغب در تبیین معنای لغوی تربیت، به ارتباط آن با واژهٔ رب اشاره کرده است و تربیت را به معنای متحول نمودن یک چیز به صورت گام به گام و پیوسته، تا رسیدن به کمال غایی دانسته است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ۳۳۶).

تربیت در اصطلاح یعنی ایجاد شرایط و عوامل لازم و کمک به شخص مورد تربیت تا بتواند استعدادهای نهفته‌اش را در تمام ابعاد وجود و به‌طور هماهنگ پرورش دهد و به سوی هدف و کمال مطلوب تدریجاً حرکت کند (امینی، ۱۳۸۰: ۱۴).

تربیت در مفهوم عام شامل جنبه‌های گوناگون جسمانی، روانی، عاطفی، عقلانی، اجتماعی، اخلاقی و دینی است که هر کدام از این جنبه‌ها در زندگی انسان اهمیت فراوان دارد (شریعتمداری، ۱۳۷۴: ۱۹۱ و ۱۹۲).

۱. «يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ...» (بقره، ۲۷۶) «خدا ربا را نابود می‌کند، و صدقات را فزونی می‌دهد...».

جایگاه تربیت در آموزه‌های دینی

اگر هدف از آفرینش انسان رسیدن به مقام قرب الهی باشد، چنین غایتی جز با فرایند تربیت انسان حاصل نخواهد شد. از این رو می‌توان گفت که «شکوفایی استعدادها و تربیت» مأموریت اصلی رسولان پرورگار عالمیان (رب‌العالمین) بوده است:

«لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ» (آل عمران، ۱۶۴) «یقیناً خدا بر مؤمنان ممت نهاد که در میان آنان پیامبری از خودشان برانگیخت که آیات او را بر آنان می‌خواند و [از آلودگی‌های فکری و روحی] پاکشان می‌کند، و کتاب و حکمت به آنان می‌آموزد، و به راستی که آنان پیش از آن در گمراهی آشکاری بودند».

حضرت علی (ع) انگیزه بعثت پیامبران را بروز قوه‌های پنهان در ضمیر آدمیان و شکوفا نمودن استعدادهای فطری و الهی دانسته است:

«وَ اصْطَفَى سُبْحَانَهُ مِنْ وَلَدِهِ أَنْبِيَاءَ أَخَذَ عَلَى الْوَحْيِ مِيثَاقَهُمْ وَ عَلَى تَبْلِيغِ الرِّسَالَةِ أَمَانَتَهُمْ ... فَبَعَثَ فِيهِمْ رَسُولَهُ وَ وَاتَرَ إِلَيْهِمْ أَنْبِيَاءَهُ لِيَسْتَأْذِنُوا لَهُمْ مِيثَاقَ فِطْرَتِهِ وَ يُذَكِّرُوهُمْ مَنْسَى نِعْمَتِهِ وَ يَحْتَجُّوا عَلَيْهِمْ بِالتَّبْلِيغِ وَ يُثَبِّرُوا لَهُمْ دَفَائِنَ الْعُقُولِ ...» (نهج البلاغه، ۱۴۱۴: ق: ۴۳) «خداوند سبحان پیامبرانی از فرزندان آدم برگزید، که در برنامه وحی، و امانتداری در ابلاغ رسالت از آنان پیمان گرفت... پس خداوند رسولانش را برانگیخت، و پیامبرانش را به دنبال هم به سوی آنان گسیل داشت، تا ادای عهد فطرت الهی را از مردم بخواهند، و نعمت‌های فراموش شده او را به یادشان آرند، و با ارائه دلایل بر آنان اتمام حجت کنند، و نیروهای پنهان عقول آنان را برانگیزانند...» (انصاریان، ۱۳۸۸: ۴).

مفهوم «تربیت اجتماعی»

تربیت اجتماعی، یکی از شاخه‌های مهم تربیت انسان است که از جایگاه ویژه‌ای در فرایند تعلیم و تربیت برخوردار است. تربیت اجتماعی نه تنها از اهداف آموزش و پرورش بلکه یکی از اصول حاکم بر آموزش و پرورش است (عسگریان، ۱۳۶۸: ۲۳ و ۸۳) و به‌عنوان یکی از وظایف اصلی آموزش و پرورش مطرح شده است (شریعتمداری، ۱۳۶۷: ۵۷). تربیت اجتماعی در اصطلاح به معنای رشد دادن ابعاد اجتماعی و شکوفا کردن استعدادهای مدنی و جمعی آدمیان

است. به بیان دیگر تربیت اجتماعی، پرورش جنبه یا جنبه‌هایی از شخصیت آدمی است که به زندگی او در میان جمع مربوط است تا اینکه بتواند حقوق، وظایف و مسئولیت‌های خود را نسبت به دیگران بشناسد و آگاهانه و با عشق برای ادای حقوق دیگران و انجام مسئولیت‌های خویش قیام کند (حاجی‌ده آبادی، ۱۳۷۷: ۱۱۵). اگر انسان را دارای چهار رابطه کلی (رابطه با خود، رابطه با خدا، رابطه با سایر انسان‌ها و رابطه با طبیعت) بدانیم، تربیت اجتماعی مربوط به آموزش «مهارت‌های میان‌فردی» و اصلاح رابطه انسان با سایر انسان‌ها می‌شود.

ویژگی‌های افرادی که از نظر اجتماعی تربیت و رشد یافته‌اند در سه حوزه شناختی، رفتاری و عواطف عبارت‌اند از (مرزوقی و اناری، ۱۳۸۶: ۱) - در حوزه شناختی: خیرخواهی برای دیگران؛ عفو و گذشت؛ پرهیز از خودمحوری؛ حُسن ظن ۲ - در حوزه رفتاری: خوش رفتاری با مردم؛ صله رحم و ارتباط با دیگران؛ رعایت و ادای حقوق دیگران؛ نرمی و نیکویی در گفتار؛ ۳ - در حوزه عواطف: مهرورزی؛ همدردی با دیگران؛ ترک حسادت؛ پرهیز کینه و دشمنی.

از دیدگاه علامه طباطبایی تربیت اجتماعی باید منجر به پرورش افرادی شود که از خودخواهی پرهیزند و همواره در اندیشه منفعت خویش نباشند و مصالح و منافع جامعه را پیش از منافع خود در نظر بگیرند و هرگز اقدام به کاری نکنند که به ضرر جامعه باشد حتی اگر برای خودشان منفعت داشته باشد (طباطبایی، ۱۳۸۶: ۱۶۷/۴ به نقل از عابدی و همکاران، ۱۳۹۰).

فردگرایی، جماعت‌گرایی و رویکرد تلفیقی، سه رویکرد رایج برای تربیت اجتماعی هستند و متناسب با نوع رویکرد اندیشمندان، معانی و اهداف متعددی برای تربیت اجتماعی، مطرح شده است. از منظر فردگرایان - که بر اصالت فرد، تقدم فرد، حفظ حقوق فردی را تأکید دارند - اهداف تربیت اجتماعی عبارت‌اند از: پرورش متربیبان مستقل و آزاد، پرورش قوه عقلانی در جهت تقویت اختیار، فراهم آوردن زمینه برای بروز همه ابعاد آزادی فردی (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۷). کوشش در جهت دفاع از حقوق و آزادی‌های فردی و بهبود رفاه و تأکید بر آزادی، مهم‌ترین اهداف رویکرد فردگرایی در تربیت اجتماعی است (گوتگ، ۱۳۹۵: ۲۷۳).

1. Gutek, Gerald Lee.

از دیدگاه جماعت‌گرایان - که بر اصالت جامعه و تقدم جامعه و تأثیر همه جانبه جامعه بر هویت افراد تأکید دارند- اهداف تربیت اجتماعی عبارت‌اند از: پرورش فضیلت‌های اجتماعی؛ ایجاد انسجام و یکپارچگی گروهی، حفظ میراث فرهنگی و ارزش‌های مشترک افراد جامعه؛ پرورش روحیه اجتماعی بودن متربیان. اهداف غایی تربیت اجتماعی از منظر رویکرد تلفیقی - که نه اصالت را به فرد می‌دهد و نه به جامعه- عبارت‌اند از: پرورش روحیه مفاهمه، تأکید بر علائق و نیازهای مشترک، پرورش عقلانیت ارتباطی در مناسبات آموزشی، ایجاد بینش و نگرش بین‌الذهانی، زمینه‌سازی برای فراهم آوردن تعامل‌های همدلانه (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۷).

اندیشمندان بسیاری بر تأثیر وضعیت اجتماع بر نگرش و رفتار افراد تصریح داشته‌اند. به طوری که سلامت دین و دنیای مردم را به موقوف به سلامت اجتماع دانسته‌اند (دلشاد تهرانی، ۱۳۷۹). بنابراین دیدگاه تلفیقی علامه طباطبایی، هم فرد و هم جامعه از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و در تعامل با یکدیگرند و بر هم تأثیر می‌گذارند و اصلاح افراد، تنها در محیطی سالم و صالح میسر می‌شود (طباطبایی، ۱۳۸۶: ۱۶۷/۴ به نقل از عابدی و همکاران، ۱۳۹۰).

مفهوم سبک زندگی

اصطلاح «سبک زندگی» حاکی از گونه‌ای خاص و نسبتاً ثابت از زندگی است که به دلیل برخورداری از عناصر ویژه، از سایر سبک‌های زندگی متفاوت و قابل تمایز می‌شود. در واقع «سبک زندگی» را می‌توان قالب‌ها و الگوهایی انتخابی و خودخواسته برای رفتارهای فردی و اجتماعی دانست (عبدالرحیمی، ۱۳۹۶: ۳۵ و ۳۶). تقریباً در همه تعریف‌های «سبک» می‌توان دو مفهوم را یافت که در نظر گرفته شده‌اند: نخست مفهوم یکپارچگی و دوم مفهوم تمایز؛ بدین معنی که سبک زندگی حاکی از مجموعه عناصری است که کم‌وبیش به‌طور یکپارچه و نظاممند باهم ارتباط دارند و یک کل را پدید آورده‌اند؛ همین «یکپارچگی و نظامندی» این کل را از کلهای دیگر متمایز می‌کند. وجود کلماتی همچون الگو، نظامندی، کلیت، هویت و تمایز در تعریف‌های سبک زندگی حاکی از همین مطلب است (همان: ۴۱).

مؤلفه‌های سازنده سبک زندگی اسلامی: معنویت، اخلاق و رفتار

از یک منظر کلی می‌توان سه مؤلفه معنویت، اخلاق و رفتار را مؤلفه‌های سازنده سبک زندگی اسلامی دانست (محمدرضایی، ۱۳۹۶: ۶۸).

الف) معنویت در سبک زندگی

«معنویت» عاملی اساسی برای معنابخشی به رفتارهای انسان و کل زندگی اوست. تعریف‌های متنوعی برای مفهوم معنویت ارائه شده است، از جمله: «رابطه با یک وجود متعالی که عالی‌ترین رابطه انسانی است»، «جستجوی معنای زندگی»، «بعد متعالی انسان»، «عقاید و رفتارهایی که از حس تعلق به یک مرتبه متعالی یا چیزی فراتر از خود برمی‌خیزد» (دماری، ۱۳۸۸: ۱۶). گروهی از پژوهشگران در دانشگاه پیردین آمریکا به رهبری پروفیسور «الکینز»^۱ (۱۹۹۸) پس از تحقیقات گسترده، تعریف زیر را ارائه نمودند:

«معنویت از واژه لاتین اسپیریتوس^۲ به معنای نقش زندگی یا «روشی برای بودن» و «تجربه کردن» است که با آگاهی یافتن از یک بُعد غیرمادی به وجود می‌آید و ارزش‌های قابل تشخیص، آن را معین می‌سازد. این ارزش‌ها به دیگران، خود، طبیعت و زندگی مربوط هستند و به هر چیزی که فرد به عنوان هدف غایی می‌شمارد، اطلاق می‌شوند (وست ۱۳۸۸، ۱۰). «الکینز و همکارانش» در این پژوهش دریافتند معنویت دارای ویژگی‌هایی اساسی مانند بُعد معنوی یا فرامادی، معنا و هدف در زندگی، داشتن رسالت در زندگی، تقدیس زندگی، اهمیت ندادن به ارزش‌های مادی، نوع دوستی، ایدئالیسم یا آرمان‌گرایی، آگاهی از سوگ زندگی، نتیجه‌بخشی معنوی است (همان: ۲۷).

تعریف‌های دیگری نیز از «معنویت» ارائه شده است که قابل توجه هستند، از جمله: «معنویت، احساس حضور معنا در خود و ظهور آن در رفتار است که مترتب بر شناخت صحیح برآمده از وحی نسبت به هستی و مبدأ شکل‌گیری (خدا) و منتهای نظام آفرینش (معاد) و نیروهای ناپیدای فعال در نظم‌بخشی و جریان‌بخشی به سنت‌های مندرج در متن آفرینش (عالم غیب) است، به گونه‌ای

1. Elkins.

2. Spiritus.

که روابط چهارگانه انسان را متناسب با رشد معنوی تغییر دهد» (نوبری، ۱۳۹۶: ۵۰). به عبارت دیگر «معنویت حالتی است که در نتیجه یک فرایند شناختی - رفتاری منطبق با حقیقت هستی و سنت‌های آن در انسان شکل می‌گیرد، به گونه‌ای که این فرایند و احساس، تغییردهنده روابط چهارگانه انسان با خود، خدا، هموعان و طبیعت است» (همان).

ب) اخلاق در سبک زندگی

اهمیت اخلاق نیکو تا جایی است که رسول گرامی اسلام (ص) هدف از بعثت خویش را اتمام و اكمال مکارم اخلاقی اعلام نموده است: «إِنَّمَا بُعِثْتُ لَأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۱۰/۱۶). در واقع «اخلاق» ریشه اعمال آدمی است؛ بدین معنی که هر عمل و رفتاری که از انسان صادر می‌شود مبتنی بر چگونگی اخلاق و سیرت اوست. یکی از عارفان عالی قدر قرن نهم چنین تصریح دارد:

ز آنکه اصل هر بدی، خُلق بد است

خُلق بد، ز افعال بد هم بدتر است

آدمی با خُلق بد، حیوان بود

خُلق نیکو وصف هر انسان بود

(اسیری لاهیجی، ۱۳۸۸: ۹۹)

در قرآن کریم آیهای کوتاه و بسیار تأمل برانگیزی وجود دارد که خبر از ریشه گرفتن اعمال از اخلاق میدهد: «قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ...» (اسراء، ۸۴) یعنی «بگو: هر کس بر طبق خُلق و خوی خود عمل می‌کند...» (طبرسی، ۱۳۷۵: ۳/۴۸۷).

در اصل «اخلاق» به صفات پایدار در نفس آدمی گفته می‌شود که این صفات پایدار موجب صدور افعالی متناسب با آنها، به طور آسان و بدون نیاز به تأمل و تفکر می‌شود. اگر این صفات پایدار به گونه‌ای باشند که اعمال زیبا و پسندیده از نظر عقل و شرع، به سهولت و بدون مقاومت درونی از آنها صادر شود، آنها را «اخلاق نیک» می‌نامند و اگر موجب صدور اعمال زشت و ناپسند صادر شوند، «اخلاق بد» گویند (فیض کاشانی، ۱۳۳۹: ۹۵/۵). در

لغت «اخلاق» جمع کلمات «خُلُق و خُلُق» است. «خُلُق» نیز به معنای «خوی و سجیه و خصلت و عادت» است (معین، ۱۳۷۸: ۱۴۶۱ و ۱۷۴) که اموری پنهان از مشاهده چشم ظاهر هستند؛ در صورتیکه «خُلُق»، به شکل و صورت ظاهری و محسوس و قابل رؤیت با چشم سر، گفته می‌شود (ابن منظور، ۱۴۱۴ق: ۸۵/۱۰).

ج) رفتار در سبک زندگی

«رفتار» را می‌توان قابل‌سنجش‌ترین مؤلفه سبک زندگی دانست زیرا یک امر عینی است و قابلیت مشاهده و آزمایش دارد. امکان سنجش تا جایی اهمیت دارد که بسیاری از اندیشمندان غربی همچون زیمل^۱ (۱۹۰۸)، بوردیو^۲، لسلی^۳، لیزر^۴ (۱۹۶۴)، مککی^۵ (۱۹۶۹) و کلاکھون^۶ (۱۹۵۸) اساساً بر عینی بودن سبک زندگی تأکید دارند و سبک زندگی را منحصر در همین رفتارهای عینی و قابل سنجش دانسته‌اند. از سوی دیگر، اندیشمندانی مانند آدلر^۷ (۱۹۵۶)، قرار دارد که سبک زندگی را به شخصیت پیوند می‌دهد و آن را محصول خوی‌ها و منش‌ها می‌داند. گروه سوم اندیشمندانی همچون ویبلن^۸ (۱۸۹۹) و ویر^۹ هستند که هم بر عینی بودن و هم ذهنی بودن سبک زندگی تصریح دارند (عبدالرحیمی، ۱۳۹۶: ۴۲).

تأثیر تربیت اجتماعی بر سبک زندگی با نظریه آموزه‌های اسلامی
(مطالعه موردی دانش‌آموزان پایه ششم منطقه ۹ آموزش و پرورش تهران)

1. Simmel.
2. Bourdieu.
3. Leslie.
4. Lazer.
5. Mckee.
6. Clockhon.
7. Adler.
8. Veblen.
9. Weber.

امام صادق(ع) به ریشه درونی رفتارهای خارجی آدمیان اشاره فرموده است: «فَسَادُ الظَّاهِرِ مِنْ فَسَادِ الْبَاطِنِ وَ مَنْ أَصْلَحَ سِرِّرَتَهُ أَصْلَحَ اللَّهُ عَلَانِيَتَهُ...» یعنی «فساد ظاهر آدمی از فساد باطن اوست و کسی که باطن خود را از عیوب نفسانی و رذایل اخلاقی اصلاح کند، خداوند متعال ظاهر او را از نواقص و عیوب اصلاح می‌فرماید» (مصطفوی، ۱۳۶۰: ۳۶۱).

روش پژوهش

این تحقیق بر اساس ماهیت داده‌ها، از نوع مطالعات پیمایشی مقطعی، و از نظر هدف، کاربردی، و از لحاظ روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات از نوع میدانی است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۱۰ نفر از دانش‌آموزان دختر پایه ششم قطب ۲ منطقه ۹ آموزش و پرورش تهران در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ بودند که بر اساس جدول مورگان ۸۶ نفر از آن‌ها به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند و مورد بررسی قرار گرفتند. به منظور جمع‌آوری داده‌های میدانی از پرسشنامه‌های محقق ساخته در زمینه تربیت اجتماعی و سبک زندگی استفاده شد. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش‌های آمار توصیفی و نیز آمار استنباطی شامل آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف، تحلیل عاملی تأییدی و معادلات ساختاری استفاده شد.

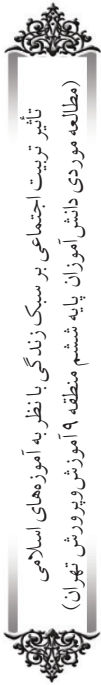
اطلاعات ثانویه تحقیق از طریق مطالعه مقالات و کتب مرتبط و نیز منابع علمی موجود در اینترنت با استفاده از ابزار فیش برداری جمع‌آوری شده و داده‌های اولیه با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته به دست آمده است. پرسشنامه مذکور که متغیر مستقل تربیت اجتماعی را با طرح ۲۰ سؤال و متغیر وابسته سبک زندگی را با طرح ۲۰ سؤال دیگر سنجیده است. برای سنجش روایی محتوا پرسشنامه از روش دلفی و برای سنجش روایی سازه پرسشنامه از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد و در نهایت از سوس اساتید و خبرگان پذیرفته شد. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه شد. در جدول (۱) میزان آلفای کرونباخ هر کدام از متغیرها به صورت مجزا ذکر شده است.

در این تحقیق همانطور که ذکر شد، داده‌ها پس از جمع‌آوری از نمونه اولیه، وارد نرم افزار Spss شد و ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید که ضریب موردنظر برای پرسشنامه‌ها تقریباً ۰/۸۱ به دست آمد که بیانگر پایایی بالای ابزار سنجش است.

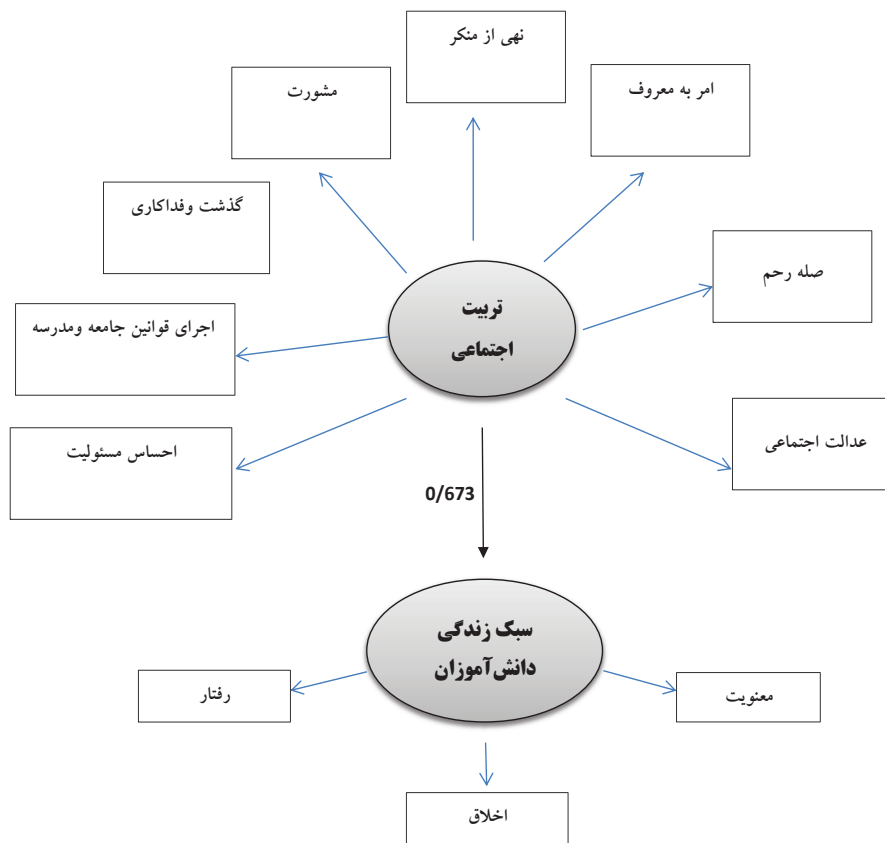
جدول (۱) آزمون آلفای کرونباخ

وضعیت آلفای متغیر	میزان آلفای کرونباخ	متغیر
پایایی عالی	۰/۹۵۷	تربیت اجتماعی
پایایی عالی	۰/۹۳۴	سبک زندگی

تأثیر تربیت اجتماعی بر سبک زندگی با نظریه آموزه‌های اسلامی
(مطالعه موردی دانش‌آموزان پایه ششم منطقه ۹ آموزش و پرورش تهران)

مدل مفهومی تحقیق

سال هفدهم - شماره ۵۳ - تابستان ۱۳۹۹

نمودار (۱) مدل مفهومی تحقیق

یافته‌های تحقیق

جدول (۲) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	حجم نمونه	میانگین	میانه	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
تربیت اجتماعی	86	4.4831	4.775	0.49215	3.3	5
سبک زندگی	86	4.3971	4.75	0.56969	3.4	5

گفتنی است با توجه به اینکه متغیرهای پژوهش نرمال و کمی هستند، می‌توان از آزمون پیرسون برای بررسی رابطه میان متغیرهای اصلی استفاده نمود.

جدول (۳) همبستگی میان متغیرهای مدل

عامل	تربیت اجتماعی	سبک زندگی
تربیت اجتماعی	1	.922**
سبک زندگی	.922**	1

** در سطح ۵ درصد و * در سطح ۱۰ درصد معنی دار است.

همانطور که از جدول (۳) مشخص است، بین متغیرهای پژوهش همبستگی معناداری وجود دارد. در نتیجه امکان بررسی فرضیه‌ها با استفاده از تحلیل رگرسیون و روش معادلات ساختاری میسر است.

آمار استنباطی

در این پژوهش از آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی فرض نرمال بودن داده‌های پژوهش استفاده شده است. در این آزمون با توجه به فرضیات زیر، نرمال بودن داده‌ها بررسی شده است:

داده‌ها دارای توزیع نرمال هستند: H_0

داده‌ها دارای توزیع نرمال نیستند: H_1

با توجه به جدول آزمون اسمیرنوف کولموگروف اگر سطح معناداری برای کلیه متغیرهای مستقل و وابسته بزرگتر از سطح آزمون (۰,۰۵) باشد توزیع داده‌ها نرمال هستند. همچنین می‌توان از قضیه حد مرکزی، نرمال بودن توزیع متغیرها را سنجید. در این قضیه هرگاه حجم نمونه بزرگتر از ۳۰ باشد می‌توان توزیع داده‌ها را نرمال در نظر گرفت.

جدول (۴) آزمون نرمال بودن متغیرهای مورد بررسی

متغیر	حجم نمونه	آماره آزمون کولموگروف اسمیرنوف	سطح معنی داری
تربیت اجتماعی	86	275.	0.000
سبک زندگی	86	276.	0.000

با نظر به جدول (۴) نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف - با توجه به اینکه تمامی سطوح معنی داری کمتر از ۰/۰۵ هستند- فرض نرمال بودن داده‌ها رد می‌شود.

جدول (۵) شاخصهای برازش مدل فرضیات فرعی پژوهش

شاخص	CFI	NFI	RMSEA	GFI
مدل مفهومی	0.932	0.941	0.036	0.947

CFI و NFI، شاخص‌هایی هستند که برازش مدل پیشنهادشده نسبت به مدل مستقل -که فرض میکند بین داده‌ها رابطهای وجود ندارد- را می‌سنجد و به ترتیب در مدل برابر با ۰,۹۳۲ و ۰,۹۴۱ هستند. با توجه به اینکه مقادیر ۰,۹ و بالاتر قابل قبول است، این اندازه‌ها نیز نمایانگر برازش قابل قبول مدل هستند.

RMSEA، متوسط باقی مانده‌های بین همبستگی/کواریانس مشاهده شده نمونه و مدل موردانتظار برآوردشده از جامعه است که بر اساس توصیه لوهلین مقدار کمتر از ۰,۰۸ به معنای برازش خوب است.

GFI نیز مقدار نسبی واریانس‌ها و کواریانس‌ها را به گونه مشترک از طریق مدل ارزیابی

می‌کند. ویژگی خاص شاخص GFI این است که به حجم نمونه بستگی ندارد. دامنه تغییرات این دو شاخص بین صفر و یک است و مقدار برابر یا بزرگ‌تر از ۰,۹۰ نمایانگر برازش مطلوب است. همانطور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود مقدار GFI برابر ۰,۹۴۷ بوده که نشانگر برازش مطلوب است.

جدول (۶) ضرایب رگرسیونی و معنی داری متغیرهای مدل

p	ناحیه بحرانی	خطای استاندارد	ضریب	شرح		
۰/۰۰۰	5.68	0.118	0.673	تربیت اجتماعی	->	سبک زندگی

چنانکه در جدول (۶) مشاهده میشود، تمامی ضرایب رگرسیونی مدل، در سطح ۵ درصد معنی دار هستند.

اکنون با توجه به نمودار (۱) و جدول (۶) ضریب رگرسیونی تأثیر متغیر تربیت اجتماعی بر سبک زندگی برابر ۰/۶۷۳ است، همچنین مقدار آماره t برای این ضریب برابر ۵/۶۸ است که نشان از معنی دار بودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد است. به‌طورکلی نتایج حاصله از برآورد مدل، نشان می‌دهد که فرضیه اصلی تحقیق (تربیت اجتماعی در سبک زندگی دانش‌آموزان مؤثر است) قابل تأیید است؛ یعنی تربیت اجتماعی بر سبک زندگی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

انسان یک هویت فردی و یک موجودیت اجتماعی دارد و تأثیر متقابل فرد و جامعه بر یکدیگر اجتناب‌ناپذیر است. انسان بدون تربیت و یادگیری مهارت‌های اجتماعی، نه تنها در تعاملات اجتماعی توفیق نمی‌یابد بلکه در مقابل فشارهای محیطی حالتی منفعلانه پیدا می‌کند و مغلوب روندهای رایج اجتماعی می‌گردد و به راحتی در دام انحرافات اجتماعی می‌افتد.

انسان موجودی است که نسبت به محیط خارج و اجتماعی که در آن زندگی می‌کند، می‌تواند مؤثر و متأثر باشد؛ بدین معنی که هم می‌تواند بر اجتماع و محیط اطراف خود اثر بگذارد و تغییراتی را در آن ایجاد کند، و هم امکان دارد تحت تأثیر اجتماع و محیط اطراف خویش قرار بگیرد و خود تغییر یابد، با این حال باید توجه داشت که تنها انسان‌های تربیت شده و رشد یافته هستند که می‌توانند تأثیر مثبت بر جامعه بگذارند و از تأثیرات منفی محیط اجتناب کنند.

یافته‌های این پژوهش، همبستگی تربیت اجتماعی با سبک زندگی دانش‌آموزان نشان می‌دهد و تأثیر تربیت اجتماعی بر سبک زندگی دانش‌آموزان را تأیید می‌کند. به بیان دیگر می‌توان گفت تربیت اجتماعی عاملی تأثیرگذار در شکل‌گیری سبک زندگی اسلامی است. همچنین بر اساس آموزه‌های اسلامی و با توجه به تأیید تأثیر وضعیت جامعه بر فرایند تربیت افراد، اصلاح و سالم‌سازی محیط و جامعه، ضرورتی برای پیشرفت در فرایند تربیت اجتماعی است زیرا همانگونه که علامه طباطبایی نیز تصریح داشته‌اند، اصلاح افراد، تنها در محیطی سالم و صالح میسر است. در مجموع بر اساس یافته‌های تحقیق می‌توان نتیجه گرفت که تحقق سبک زندگی اسلامی بدون تربیت اجتماعی میسر نمی‌شود. بر این اساس به منظور دستیابی به جامعه و تمدن اسلامی، لازم است تربیت اجتماعی آحاد جامعه به‌ویژه دانش‌آموزان، در اولویت دستور کار نهادهای آموزشی و پرورشی قرار گیرد. همچنین یافته‌های پژوهش حاضر که با استفاده از روش‌های علمی و آزمون‌های آماری انجام گرفته است با نتایج مطالعه منصورنژاد (۱۳۸۳) هم‌سو است و نتایج پژوهش امیدبگی (۱۳۸۹) را تأیید می‌کند.

پیشنهادها

۱- پیشنهاد می‌شود با توجه به اهمیت ویژه درک فلسفه زندگی و تأثیرگذاری ویژه آن بر اعمال و رفتار فردی و اجتماعی دانش‌آموزان و اصلاح سبک زندگی آنان، در امر سیاست‌گذاری‌های کلان در دستگاه‌های فرهنگی کشور از جمله در عرصه نظام تربیت رسمی و عمومی در راستای عملیاتی نمودن دلالت‌های تربیتی فلسفه زندگی حاصل از این تحقیق بر سبک زندگی تلاش‌های درخوری انجام گیرد.

۲- با توجه به ظرفیت بالای کتاب آسمانی قرآن کریم برای پیشبرد فرایند تربیت اجتماعی و به تبع اصلاح سبک زندگی پیشنهاد می‌شود دستگاه‌های متولی، زمینه‌سازی‌های لازم را به منظور بهره‌گیری از این منبع غنی با فراهم آوردن امکان انس بیشتر مربیان با این محتوا، در قالب‌های متنوع و جذاب و برنامه‌های کاربردی و عملی فراهم آورند.

۳- پیشنهاد می‌شود نشست‌های گفتگومحور در راستای بیان اهمیت تربیت اجتماعی و تبیین تأثیر آن بر سبک زندگی مبتنی بر یافته‌های حاصل از تحقیق، برای معلمان، دانش‌آموزان، خانواده‌ها و ... برگزار گردد.

۴- می‌توان نکاتی از این تحقیق را که صحت و کارایی آن‌ها اثبات شده باشد را با زبان و بیانی قابل فهم، به دانش‌آموزان، والدین و معلمان ارائه داد، که از این طریق هم اطلاعات آنان در زمینه تربیت اجتماعی افزایش پیدا کند و هم انگیزه‌ای برای حرکت در مسیر تربیت اجتماعی ایجاد شود.

منابع

- قرآن کریم؛ بر اساس ترجمه حسین انصاریان، قم: اسوه، ۱۳۸۳.
- نهج البلاغه (۱۴۱۴ق). شریف الرضی، محمد بن حسین، محقق صبحی صالح، قم: هجرت.
- ابن منظور محمد بن مکرم (۱۴۱۴ق). *لسان العرب*، تصحیح: جمال الدین میردامادی، ۱۵ جلدی، بیروت: دارالفکر.
- اسلامی، ادیس و نجمه احمدآبادی ارانی و آزاد محمودی و حسن رشیدی (۱۳۹۷). اهداف تربیت اجتماعی از منظر رویکرد جامعه‌شناختی کلان‌نگر، خردنگر و تلفیقی. فصلنامه‌اندیشه‌های نوین تربیتی، دوره ۱۴، شماره ۴، صص ۱۲۵-۱۶۴.
- اسیری لاهیجی، محمد بن یحیی (۱۳۸۸). *اسرارالشهود*. تصحیح سیدعلی آل‌داود، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- امیدبیگی، عزت‌خانم (۱۳۸۹). «تربیت اجتماعی از دیدگاه امام علی (ع)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، استاد راهنما: محسن ایمانی، استاد مشاور: علی قائمی.
- امینی، ابراهیم (۱۳۸۰). *اسلام و تعلیم و تربیت*. تهران: نشر اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران، چاپ ۲.
- انصاریان، حسین (۱۳۸۸). ترجمه نهج البلاغه، قم: دارالعرفان.
- حاجی ده‌آبادی، محمدعلی (۱۳۷۷). *درآمدی بر نظام تربیتی اسلام*. تهران: دفتر تحقیقات و تدوین متون درسی.
- حکیمی، محمدرضا و محمد حکیمی و علی حکیمی (۱۳۸۰). *الحیاء*. ترجمه احمد آرام. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- دلشاد تهرانی، مصطفی (۱۳۷۹). *منظر مهر: مبانی تربیت در نهج البلاغه*، تهران: دریا.
- دمازی، بهزاد (۱۳۸۸). *سلامت معنوی*. تهران: طب و جامعه.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ق)، *مفردات ألفاظ القرآن*، به کوشش صفوان

عدنان داوودی، بیروت: دار الشامیه.

- زنگانه، ابوالفضل (۱۳۹۳). «ارزیابی مولفه‌های تربیت اجتماعی دانش‌آموزان دوره متوسطه بر اساس ابعاد اجتماعی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش از دیدگاه دبیران شهرستان علی‌آباد کتول». پایان‌نامه دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، استاد راهنما: حسن ملکی، علیرضا صادقی.

- سبحانی‌نژاد، مهدی و منیژه رضایی فریمانی (۱۳۹۰). ماهیت تربیت اجتماعی از دیدگاه امام علی (ع). فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال نوزدهم، دوره جدید، شماره ۱۳، صص ۹-۳۳.

- شریعتمداری، علی (۱۳۷۴). *روانشناسی تربیتی*. تهران: امیرکبیر، چاپ ۱۳.

- طباطبائی، محمدحسین (۱۳۷۴). ترجمه تفسیر المیزان. ترجمه محمدباقر موسوی، ۲۰ جلدی، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ پنجم.

- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۵). ترجمه تفسیر جوامع الجامع، ۶ جلدی، مترجمان: علی عبدالحمیدی، اکبر غفوری، احمد امیری شادمهری، عبدالعلی صاحبی، حبیب روحانی، مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، چاپ اول.

- عابدی، منیژه و رضاعلی نوروزی و حسنعلی بختیار نصرآبادی (۱۳۹۰). تربیت اجتماعی از دیدگاه فردگرایان و نقد آن بر اساس دیدگاه علامه طباطبائی. فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال نوزدهم، دوره جدید، شماره ۱۲، صص ۳۹-۶۳.

- عبدالرحیمی، محمد (۱۳۹۶). *سبک زندگی پلیس اسلامی/ایرانی*. تهران: دانشگاه علوم انتظامی.

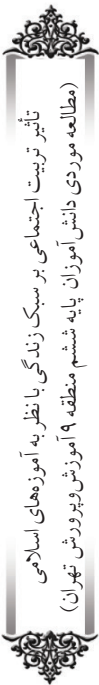
- عسگریان، مصطفی (۱۳۶۸). *جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*. تهران: انتشارات نو.

- فتحعلی، محمود و مجتبی مصباح و حسن یوسفیان (۱۳۹۱). فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی.

تهران: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش، نشر مدرسه.

- فولادوند، محمد مهدی (۱۴۱۸ق). ترجمه قرآن. تهران: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی،

چاپ ۳.

- فیض کاشانی، ملامحمد محسن (۱۳۳۹). *المحجۀ البیضاء فی تهذیب الإحیاء*، بهکوشش علیاکبر غفاری، تهران: مکتبه الصدوق.
- کربلایی پازوکی، علی (۱۳۸۷). روش های تربیت اجتماعی از منظر ملامحسن فیض کاشانی (ره). فصلنامه روانشناسی تربیتی، دوره ۴، شماره ۱۳، صص ۱۶-۴۷.
- گوتگ، جرالد لی (۱۳۹۵). *مکاتب فلسفی و آراء تربیتی*. ترجمه محمدجعفر پاک سرشت. تهران: سمت
- لاک، جان (۱۳۸۷). *رساله ای درباره حکومت*. ترجمه حمید عضدانلو. تهران: رشد.
- مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۴۰۳ ق). *بحار الانوار*، ۱۱۱ جلدی، بیروت: دار احیاء التراث العربی، چاپ دوم.
- محمدرضایی، علی (۱۳۹۶). «سنجش معنویت کارکنان ناجا». طرح تحقیقاتی دفتر مطالعات علوم انسانی سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.
- محمدی، آزاد و خسرو باقری و فاطمه زیباکلام (۱۳۹۳). پژوهش نامه مبانی تعلیم و تربیت، سال ۴، شماره ۲، صص ۵-۲۸.
- مرزوقی، رحمت الله و عباس اناری نژاد (۱۳۸۶). *تربیت اجتماعی از منظر نهج البلاغه*. دو فصلنامه تربیت اسلامی، دوره ۲، شماره ۴، صص ۱۶۳-۱۹۲.
- مصطفوی، حسن (۱۳۶۰). *مصباح الشریعۀ، منسوب به امام جعفر بن محمد (ع)*. تهران: انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران.
- معین، محمد (۱۳۷۸). *فرهنگ فارسی معین*، شش جلدی، تهران: نشر امیرکبیر.
- منصورنژاد (۱۳۸۳). *تربیت در اسلام*، آزمون یک فرضیه: اسلام مدافع تربیت اجتماعی سازنده. مجله مصباح- تعلیم و تربیت اسلامی، شماره ۵۰، صص ۶۳-۸۴.
- نوبری، علیرضا (۱۳۹۶). *معنویت قدسی از نگاه قرآن با رویکرد تحلیل سازمانی*. قم: نشر معارف.

- نوری، حسین بن محمد تقی (۱۴۰۸ق). *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*. ۲۸ جلدی، قم: مؤسسه آل‌البیت(ع).
- وست، ویلیام (۱۳۸۸). *روان‌درمانی و معنویت*. ترجمه دکتر شهریار شهیدی و علی شیرافکن، تهران: رشد.

